

RIIGIKOHUS

Soovitused kassatsioonkaebuse koostajale

November 2017

1. Üldised soovitused

- Riigikohtusse pöördumisel tuleb arvestada, et kassatsioonimenetluses lahendatakse üksnes õiguslikke küsimusi, ja hoiduda varasemas menetluses tuvastatud faktiliste asjaolude vaidlustamisest. Kassatsiooni alused on materiaalõiguse ebaõige kohaldamine ja menetlusõiguse oluline rikkumine (vt TsMS § 668 lg 1, HKMS § 211 lg 1, KrMS § 346 ja VTMS § 157).
- Kirjutada tuleb võimalikult lihtsalt ja lühidalt. Kui on vaja koostada pikem kaebus, tuleks oma väited eraldi alajaotuses kokku võtta või kirjutada need välja alajaotuste pealkirjadena (nt „ringkonnakohus kohaldas valesti ÄS § 181 lg-t 3“, „ringkonnakohus jättis põhjendamata ja seadusega vastuolus üle kuulamata olulise tunnistaja“ vms).
- Tuvastatud asjaolude ja vaidluse senise käigu põhjalik taasesitamine kassatsioonkaebuses ei ole vajalik. Riigikohus tutvub ise asjas tehtud kohtulahenditega ja piisab, kui kaebuses kirjeldatakse kokkuvõtlikult, mis varasemates menetlusetappides valesti läks. Halb kassatsioon paistab silma sellega, et see tsiteerib ja kopeerib mahu suurendamiseks vaidlustatud kohtulahendeid.
- Hea kassatsioonkaebus toob välja, mille üle menetlusosalised kassatsiooniastmes vaidlevad. Kui kassaator leiab, et Riigikohtu otsus on oluline ka seaduse ühetaolise kohaldamise või õiguse edasiarendamise seisukohalt, võib ka selle ära märkida.
- Kui tegu on asjaga, mida Riigikohus on juba menetlenud, siis on kõige olulisem keskenduda sellele, kas asja uuel arutamisel on Riigikohtu juhiseid täidetud. Vajadusel tuleb nimetada maa- või ringkonnakohtu vastuolulised või vaidlustatavad seisukohad Riigikohtu juhiste täitmisel.
- Kassatsioonkaebuses tuleb esitada selgelt väljendatud protsessuaalne taotlus, märkides ära, millises ulatuses kohtuotsust vaidlustatakse ja missugust Riigikohtu lahendit taotletakse (vt TsMS § 671 lg 2 p 2, HKMS § 231 lg 1 p 3, KrMS § 347 lg 2 p 7 ja VTMS § 158 lg 2 p 6). Riigikohtu pädevus kassatsioonkaebuse läbivaatamisel on sätestatud TsMS §-s 691, HKMS § 230 lg-s 5, KrMS § 361 lg-s 1 ja VTMS §-s 174.
- Lahendid saab peaaegu alati osadeks jaotada ja sageli on kassatsioonkaebustest raske aru saada, millises osas kohtulahendit vaidlustatakse. Levinud on see, et kassaator küll ütleb, et ta vaidlustab kohtuotsust tervikuna, aga kaebusega tutvumisel selgub, et tegelikult vaidlustatakse otsust vaid osaliselt.
- Kassatsioonkaebuses tuleks märkida ka see osa, milles kohtulahend on juba jõustunud (nii nagu Riigikohus oma lahendites selle välja toob; vt nt RKTko 3-2-1-38-15, p 11; 3-2-1-56-17).
- Tsiviil- ja haldusajades tuleb kaebuses näidata, kellele kaitsjon tagastada. Üksnes taotlus, et kassatsioonkaebuse rahuldamisel palun kaitsjon tagastada, sunnib Riigikohut üle küsima, kellele kaitsjon tagastada.

- Dokumendi päisesse tuleb kirjutada, kelle menetlusdokument see on. Vastasel juhul peab menetleja menetlusosaliste nimekirja ning digitaalalkirja lehe alusel välja selgitama, millise menetlusosalise seisukohti ja taotlusi talle esitatakse.
- Parema arusaadavuse huvides võiks nimetada pooli kassatsioonkaebuses nii, nagu nad olid esimeses astmes (nt tsiviilkohtumenetluses hagejaks ja kostjaks ning halduskohtumenetluses kaebajaks ja vastustajaks).

2. Tsiviilkohtumenetlus

- Kassatsioonkaebuses tuleks näidata, kuidas on arvatud tsiviilasja kassatsiooniastme hind, millelt kautsjon on tasutud (sellel on tähendus eriti just siis, kui otsuste vaidlustamine on olnud osaline).
- Kassatsioonkaebuse menetlusse võtmise alused tulenevad TsMS § 679 lg-st 3:
 - Materiaalõiguse normi vale kohaldamine, mis võis kaasa tuua vale otsuse.
 - Menetlusõiguse normi oluline rikkumine, mis võis kaasa tuua vale otsuse.
 - Kassatsioonkaebuse lahendamisel on põhimõtteline tähendus õiguskindluse tagamiseks ja ühtse kohtupraktika kujundamiseks või õiguse edasiarenduseks.
- Materiaalõiguse normi vale kohaldamist võib mõnikord olla keeruline eristada menetlusõiguse normi rikkumisest, kuid sõltumata sellest, kuidas rikkumist kassatsioonkaebuses nimetatakse, on peamine, et oleks arusaadav, mida ringkonnakohus valesti tegi (või kui mõlemad kohtuastmed tegid ühesuguse lahendi, siis mida mõlemad kohtuastmed valesti tegid).
- Tõendite (väidetav) ebaõige hindamine madalamas kohtuastmes ei ole kaebuse menetlusse võtmise aluseks (vt TsMS § 688 lg 2), kui kohtud ei ole tõendite hindamisel oluliselt rikkunud menetlusõigusnorme!
- Seadus näeb selgelt ette **absoluutsed kassatsiooni alused** (TsMS § 669 lg 1), mille kohaldamine ei sõltu kassatsioonkaebuse põhjendustest:
 - On rikutud õigusliku ärakuulamise või menetluse avalikkuse põhimõtet.
 - Kohtulahend on tehtud isiku suhtes, keda ei kutsutud kohtusse seaduse kohaselt.
 - Asja on lahendanud ebaseaduslik kohtukoosseis, muu hulgas kohtukoosseis, kuhu kuulunud kohtunik oleks pidanud ennast taandama.
 - Pool ei olnud menetluses seaduse kohaselt esindatud ja pool ei ole enda esindamist menetluses heaks kiitnud.
 - Otsus on olulises ulatuses jäetud põhjendamata.
- **Nn suhteliseks kassatsiooni aluseks** on muu menetlusõiguse normi oluline rikkumine, kui rikkumine võis mõjutada asja lahendamise tulemust ringkonnakohtus (TsMS § 669 lg 2).
- Levinumad juhtumid:
 - **Kohus üllatab menetlusosalist.**
 - **Kohus jätab täitmata eelmenetluse ülesanded, sh kui ta jätab õigussuhte kvalifitseerimata** (vt eelkõige TsMS § 392).
 - **Kohus teeb vastuolulise lahendi** (näiteks olukord, kus kohus märgib, et kostja küll rikkus lepingulist kohustust, aga samas ütleb, et õiguskaitsevahendi kohaldamiseks alust ei ole, põhjendamata samas, miks).

- **Kohus jätab lahendamata alternatiivse nõude**, kuigi hageja esimene nõue jäetakse rahuldamata.
- **Kohus rikub diskretsioonipiire**. Kui kohus peab lahendis midagi määrama diskretsioonile tuginedes (kahjuhüvitis, kellegi tasu, menetluskulud), siis on oluline menetlusnormi rikkumine vaid see, kui neid piire on märkimisväärselt rikutud, st kui esineb väga ilmne ebaproportsionaalsus ja ebaõiglus.
- **Tõenditega seonduv võib olla kassatsiooni aluseks vaid siis, kui on oluliselt rikutud menetlusõiguse normi ja see võis mõjutada asja lahendamise tulemust:**
 - Olulise tõendi hindamata jätmine (kuid siis tuleb ka selgelt näidata, mis tõend see täpselt oli, mis oli esitatud, aga mille kohus jättis hindamata, ja kuidas see asja tulemust võis mõjutada).
 - Asjakohase tõendi põhjendamatu vastu võtmata jätmine (tuleb samuti selgelt näidata, mis tõend see täpselt oli, mis oli esitatud, aga mille kohus jättis vastu võtmata, ja kuidas selle vastuvõtmine ja hindamine asja tulemust oleks võinud mõjutada).
 - Lubamatu tõendi arvestamine (vt TsMS § 229. Tuleb samuti selgitada, milline tõend oli lubamatu ja kuidas ilma selle tõendita oleks tulemus olnud teine).
 - Tõendamiskoormuse väär jaotus.
 - Kahe vastupidise sisuga tõendi olemasolu korral otsuse rajamine ainult ühele neist, põhjendamata, miks kohus rajab otsuse just sellele ja mitte teisele tõendile.
 - Tõendamiseseme selgitamata jätmine, eelkõige poolte jaoks ebaselge olukorra tekitamine selles osas, milliste tõendite alusel kohus läheb otsust tegema.
 - Kohtukoosseisu probleemid, mis ei ole absoluutseks kassatsiooni aluseks (kuid sel juhul tuleb jällegi näidata, kuidas need mõjutasid tulemust).
- Mida võiks tähendada menetlemise alus „**põhimõtteline tähendus õiguskindluse tagamiseks ja ühtse kohtupraktika kujundamiseks või õiguse edasiarenduseks**“ (TsMS § 679 lg 3 p 3)?
- **Näited:**
 - Kohtud on teinud samasuguste asjade lahendamisel vastuolulisi lahendeid. Näiteks oli see nii osaühingu osa võõrandamistehingu notariaalse vormi järgimata jätmise tagajärgi puudutavates vaidlustes, samuti kaasustes, kus professionaalne parkimisteenuse osutaja teisaldas parklas olnud auto ja hoidis seda võla katteks kinnises parklas.
 - Tegu on levinud õigusliku probleemiga, mille kohta ei ole veel Riigikohtu lahendit tehtud (nt enese mittesüüstamise privileegi ja pankrotimenetluses teabe andmise kohustuse kollisioon).
 - Vaidlustatav otsus on vastuolus Riigikohtu praktikaga (või on Riigikohtu enda lahendid vastuolulised).

3. Halduskohtumenetlus

- Kassatsioonkaebuse menetlusse võtmise alused tulenevad HKMS § 219 lg-st 3:
 - Materiaalõiguse normi vale kohaldamine, mis võis kaasa tuua vale otsuse.
 - Menetlusõiguse normi oluline rikkumine, mis võis kaasa tuua vale otsuse.
 - Kassatsioonkaebuse lahendamisel on põhimõtteline tähendus õiguskindluse tagamiseks ja ühtse kohtupraktika kujundamiseks.
- Materiaalõiguse normi vale kohaldamist võib mõnikord olla keeruline eristada menetlusõiguse normi rikkumisest, kuid sõltumata sellest, kuidas rikkumist kassatsioonkaebuses nimetatakse, on peamine, et oleks arusaadav, mida ringkonnakohtus valesti tegi (või kui mõlemad kohtuastmed tegid ühesuguse lahendi, siis mida mõlemad kohtuastmed valesti tegid).
- Tõendite (väidetav) ebaõige hindamine madalamas kohtuastmes ei ole kaebuse menetlusse võtmise aluseks (vt HKMS § 229 lg 2), kui kohtud ei ole tõendite hindamisel oluliselt rikkunud menetlusõigusnorme!
- Seadus näeb selgelt ette **absoluutsed ringkonnakohtu otsuse tühistamise alused, mille kohaldamine ei sõltu kassatsioonkaebuse põhjendustest** (HKMS § 230 lg 2 ja § 199 lg 1):
 - Kohtulahend on tehtud isiku suhtes, keda seaduse nõuete kohaselt kohtusse ei kutsutud.
 - Kohtuotsusele pole alla kirjutatud või seda on teinud vale kohtukoosseis.
 - Asjas puudub kohtuistungis protokoll.
 - Asja on lahendanud ebaseaduslik kohtukoosseis, muu hulgas kohtukoosseis, kuhu kuulunud kohtunik oleks pidanud ennast taandama.
- Samuti näeb seadus ette **fakultatiivsed ringkonnakohtu otsuse tühistamise alused, mille kohaldamine ei sõltu kassatsioonkaebuse põhjendustest** (HKMS § 230 lg 3 ja § 199 lg 2):
 - Kohus otsustas selle isiku õiguste ja kohustuste üle, keda asja arutamisele ei kaasatud.
 - Otsust ei ole olulises ulatuses põhjendatud ja Riigikohtul ei ole võimalik seda puudust kõrvaldada.
- **Nn suhteliseks kassatsiooni aluseks** on muu menetlusõiguse normi oluline rikkumine, kui rikkumine võis mõjutada asja lahendamise tulemust ringkonnakohtus ja rikkumist ei ole võimalik kassatsioonimenetluses kõrvaldada (HKMS § 230 lg 4).
- Levinumad juhtumid:
 - **Kohus üllatab menetlusosalist.**
 - **Kohus teeb vastuolulise lahendi** (näiteks olukord, kus kohtuotsuse resolutsioon ja põhjendused on omavahel vastuolus või kohtuotsuses kirjeldatu on vastuolus kohtuistungis protokolliga).
 - **Kohus väljub kaebuse piiridest või jätab ühe nõude lahendamata.**
 - **Tõenditega seonduv võib olla kassatsiooni aluseks vaid siis, kui on oluliselt rikutud menetlusõiguse normi ja see võis mõjutada asja lahendamise tulemust:**
 - Olulise tõendi hindamata jätmine (kuid siis tuleb ka selgelt näidata, mis tõend see täpselt oli, mis oli esitatud, aga mille kohus jättis hindamata, ja kuidas see asja tulemust võis mõjutada).

- Asjakohase tõendi põhjendamatu vastu võtmata jätmine (tuleb samuti selgelt näidata, mis tõend see täpselt oli, mis oli esitatud, aga mille kohus jättis vastu võtmata, ja kuidas selle vastuvõtmine ja hindamine asja tulemust oleks võinud mõjutada).
 - Lubamatu tõendi arvestamine (vt HKMS § 62. Tuleb samuti selgitada, milline tõend oli lubamatu ja kuidas ilma selle tõendita oleks tulemus olnud teine).
 - Tõendamiskoormuse väär jaotus.
 - Tuginemine pärast asja arutamise lõpetamist kogutud tõendile.
- Mida võiks tähendada menetlemise alus „**põhimõtteline tähendus õiguskindluse tagamiseks või ühtse kohtupraktika kujundamiseks**“ (HKMS § 219 lg 3 p 2)?
- **Näited:**
 - Tegu on levinud õigusliku probleemiga, milles kohtud on teinud samasuguste asjade lahendamisel vastuolulisi lahendeid või mille kohta ei ole veel Riigikohtu lahendit tehtud.
 - Õiguslik probleem on isikute õiguste või avaliku võimu pädevuse seisukohalt oluline ning Riigikohtu seisukoht aitab vältida tulevasi vaidlusi.
 - Vaidlustatav otsus on vastuolus Riigikohtu praktikaga (või on Riigikohtu enda lahendid vastuolulised).

4. Süüteomenetlus

- KrMS § 347 lg 2 p 4 ja VTMS § 158 lg 2 p 6 kohaselt tuleb kassatsioonis märkida nii kassatsiooni alus kui ka viide materiaali- või menetlusõiguse sättele, mida on rikutud.
 - Mõnikord võib olla keeruline eristada materiaaliõiguse normi ebaseaduslikku kohaldamist menetlusõiguse normi rikkumisest, kuid sõltumata sellest, kuidas varasemas menetluses aset leidnud viga nimetatakse, peab kassatsioonist ilmnema, mida maa- või ringkonnakohus valesti tegi.
 - Kohtuotsuse põhistamise kohustus tähendab kohtu kohustust esitada kohtuotsuse põhiosas resolutiivosa otsustuste kohta selged, ammendavad, vastuoludeta ja veenvad põhistused, mille alusel oleks kohtu siseveendumuse kujunemine otsuse lugejale jälgitav. Muu hulgas peab otsusest nähtuma, millised asjaolud kohtuliku arutamise tulemina tõendatuks loeti ja missugustele tõenditele ning miks seejuures tugineti (vt nt RKKKo 3-1-1-70-16, p 6 ja 3-1-1-72-16, p 5).
 - Kohtuotsuse põhjendustega või tuvastatud faktiliste asjaoludega mittenõustumine ei tähenda menetlusõiguse rikkumist ega õigusta kohtuotsuse kassatsiooni korras vaidlustamist.
- Kriminaalmenetlusõiguse absoluutsete oluliste rikkumiste loetelu on sätestatud KrMS § 339 lg-s 1 ja sama paragrahvi 2. lõige lubab kohtul tunnistada oluliseks ka menetlusõiguse muu rikkumise, kui sellega kaasneb või võib kaasneda ebaseaduslik või põhjendamatu kohtuotsus. Eelnevalt nähtuvalt tuleb kassatsioonis KrMS § 339 lg-s 1 nimetatata menetlusõiguse rikkumisele tuginemisel näidata, kuidas rikkumine mõjutas kriminaalasjas tehtud kohtulahendit.
- KrMS § 339 lg 1 kohaselt on kriminaalmenetlusõiguse rikkumine oluline, kui
 - kriminaalasjas on kohtulahendi teinud ebaseaduslik kohtukoosseis;
 - kriminaalasja on arutatud süüdistatava puudumisel, kuigi süüdistatava osavõtt asja arutamisest oli kohustuslik;

- kaitsja ei ole kohtumenetluses osalenud, kuigi kaitsja osavõtt oli kohustuslik;
- prokurör ei ole kohtumenetluses osalenud, kuigi prokuröri osavõtt oli kohustuslik;
- kohtuotsust tehes on rikutud kohtunike nõupidamissaladust;
- kohtuotsust ei ole allkirjastanud kõik kohtukoosseisu kuuluvad isikud;
- kohtuotsuses puudub põhjendus;
- kohtuotsuse resolutiivosa järeldused ei vasta tõendamiseseme tuvastatud asjaoludele;
- kriminaalasja on arutatud tõlgi osavõtuta keeles, mida süüdistatav ei valda;
- puudub kohtuistungis protokoll, välja arvatud käskmenetluse asjades;
- kohtulikult arutamisel on rikutud ausa ja õiglase kohtumenetluse põhimõtet.
- Näiteid kriminaalmenetlusõiguse olulistest rikkumistest KrMS § 339 lg 2 mõttes:
 - kohtuniku taandumata jäämine (vt nt RKKKo 3-1-2-2-08, p 13);
 - süüdistuse piiridest väljumine (vt nt RKKKo 3-1-1-47-15, p 6) ja süüdistuse väidete hindamata jätmine (vt nt RKKKo 3-1-1-65-14, p 18);
 - tõenditele ette kindlaksmääratud jõu omistamine (vt nt RKKKo 3-1-1-114-13, p 12) ning tuginemine ebausaldusväärsetele või lubamatutele tõenditele (vt nt RKKKo 3-1-1-131-13, p 12 ja 3-1-1-85-11, p 34);
 - tuginemine oletustele (vt nt RKKKo 3-1-1-65-15, p 11);
 - süütuse presumptsiooni rikkumine ja tõendamiskoormise süüdistatava kahjuks ümberpööramine (vt nt RKKKo 3-1-1-72-13, p 14);
 - kohtuotsuse põhjendamise kohustuse rikkumine määral, mis ei ole käsitatav KrMS § 339 lg 1 p-s 7 nimetatud põhjenduse puudumisena, kuid millega siiski kaasneb või võib kaasneda ebaseaduslik või põhjendamatu kohtuotsus (vt nt RKKKo 3-1-1-14-14, p-d 600 ja 700);
 - *reformatio in peius*-keelu rikkumine (vt nt RKKKo 3-1-1-81-15, p 9.2);
 - tähtaegselt esitatud kaitsjatasu hüvitamise taotluse lahendamata jätmine (vt nt RKKKo 3-1-1-17-16, p 9) või kaitsjatasu alusetu süüdistatava kanda jätmine (vt nt RKKKo 3-1-1-93-12, p 10);
 - tsiviilhagi rahuldamine olukorras, kus kannatanu nõue ei ole tõendatud (vt nt RKKKo 3-1-1-67-16, p 14);
 - tsiviilhagi menetlemisel selgitamiskohustuse täitmata jätmine (vt nt RKKKo 3-1-1-64-15, p 61), tsiviilhagi alusetu lahendamata jätmine (vt nt RKKKo 3-1-1-56-14, p 12) või õigeksmõistva otsuse tegemisel tsiviilhagi kohta sisulise otsuse tegemine (vt nt RKKKo 3-1-1-47-14, p 6).
- Väärteomenetlusõiguse olulised rikkumised on sätestatud VTMS §-s 150 analoogiliselt kriminaalmenetlusõiguse oluliste rikkumistega. VTMS § 150 lg 1 loetleb absoluutsed menetlusõiguse rikkumised ja sama paragrahvi 2. lõige lubab kohtul tunnistada oluliseks ka menetlusõiguse muu rikkumise, kui see on toonud kaasa ebaseadusliku või põhjendamatu kohtuotsuse.
- VTMS § 150 lg 1 kohaselt on väärteomenetlusõigust oluliselt rikutud, kui
 - väärteomenetlust ei ole lõpetatud VTMS §-s 29 sätestatud asjaoludel;
 - väärteomenetluses on teinud lahendi ebaseaduslik menetleja;
 - lahend on tehtud isiku kohta, kellele ei ole teatatud asja arutamise aega ja kohta;
 - menetlusalust isikut VTMS § 22 kohaselt määratud korras esindav kaitsja ei ole menetluses osalenud;
 - menetleja ei ole otsusele alla kirjutanud;
 - asjas puudub väärteoprotokoll, kui see on väärteomenetluse seadustikus ette nähtud;
 - menetleja otsust ei ole põhistatud, kui see on väärteomenetluse seadustikus ette nähtud;

- menetleja otsuse lõpposa järeldused ei vasta tuvastatud tõendamiseseme asjaoludele;
- väärteoasja on arutatud tõlgi osavõtuta keeles, mida menetlusalune isik ei valda;
- puudub väärteoasja arutamise või kohtuistungi protokoll, kuigi selle koostamine on väärteomenetluse seadustikus ette nähtud, või protokollil puudub kohtuniku või kohtuistungis sekretäri allkiri.
- Tulenevalt kriminaal- ja väärteomenetluse ühistest aluspõhimõtetest on väärteomenetlusõiguse oluliste rikkumistena VTMS § 150 lg 2 mõttes käsitatud kriminaalmenetlusõiguse oluliste rikkumistega sarnaseid vigu. Näiteks:
 - väärteoprotokollilt piiridest väljumine (vt nt RKKKo 3-1-1-52-16, p 10.1);
 - tuginemine lubamatule tõendile (vt nt RKKKo 3-1-1-53-16, p-d 19–21) ja oletustele (vt nt RKKKo 3-1-1-48-13, p 9.3);
 - süütuse presumptsiooni rikkumine ja tõendamiskoormise menetlusaluse isiku kahjuks ümberpööramine (vt nt RKKKo 3-1-1-55-13, p 7);
 - väärteoasja uuel arutamisel Riigikohtu antud juhiste täitmata jätmine (vt nt RKKKo 3-1-1-65-10, p 12);
 - *reformatio in peius*-keelu rikkumine (vt nt RKKKo 3-1-1-16-06, p 15).
- Arvestades väärteomenetluse erisusi, on väärteomenetlusõiguse oluliste rikkumistena VTMS § 150 lg 2 mõttes käsitatavad ka:
 - kohtuvälise menetleja otsuse peale esitatud kaebuse lahendamine kirjalikus menetluses ilma poolte nõusolekuta (vt nt RKKKo 3-1-1-18-16, p 7);
 - väärteoasja lahendamine ilma kaitsja osavõtuta olukorras, kus kaitsja osavõtt kohtumenetlusest on kohustuslik (vt nt RKKKo 3-1-1-47-11, p 14);
 - VTMS § 123 lg 2 nõuete eiramine (vt nt RKKKo 3-1-1-2-16, p 10).